

Libaröptetés

Nem kisebb feladatot vállal magára, aki az USA gazdaságát újra növekedési pályára akarja tenni, mint aki egy tömött libát próbál röptetni.

Szegő Márta | Népszabadság | 2008. szeptember 24.

Az amerikai fogyasztó gigája évek hosszú során át nyelte-nyelte a bankhiteleket, hogy adósságokkal hízalja fogyasztását, s így legyen a világgazdaság jólétének letéteményese.

"Annyit érsz, amennyit a házad" - árazták be az amerikai polgár hitelképességét. Hitelfelvételre képessé vált - adósképessége csődöt mondott. Feltornyosuló kamatterhei és törlesztő részletei növekvő hányadot haraptak ki folyó jövedelméből, fogyasztói potenciálja elapadt.

A mennyei kávéházban Marx Károly és Luxemburg Róza asszony cinkosan egymásra kacsint. A szomszéd asztalnál Keynes megvakarja a fejét. Uljanov pennáért fut: Sto gyéláty?

HIRDETÉS

Tessék mondani, nincsen másik glóbusz?

A tőkés termelés expanziós kényszere jó kétszáz éve ismert. A termelékenység, a gazdaságos üzemléssel mellett meghatározó tényező az exportkényszerben a profitérdek. Zárt gazdaságban a munkaerő reálbérét szakadatlanul növelni kell ahhoz, hogy a bővülő árualapra fizetőképes kereslet legyen. Nem így a szakadatlan liberalizációval megvalósítható exporttöbblet esetében. Az elmúlt évtizedekben felmagasztosult, exportvezérelt gazdaságok pozitív vonása a nemzetközi kereskedelembe való mind mélyebb integráció. Ez rendben is van. A tartós exporttöbbletet felmutató gazdaságokban azonban ezzel az eszközzel féken tartható a hazai reálbérszínvonal, s ezáltal a nemzetközi versenyképesség. Az exporttöbblet a nemzetgazdaság határain kívül maradhat vagy működő tőkebefektetés formájában, vagy külföldi gazdaságokat finanszírozó hitelként. Ehhez persze felvevőképes külpiacok szükségesek. Ha nem elégséges a reáljövedelem növekedése, megtoldják hitellel. Hitelező és adós nincs egymás nélkül. Gazdag szegények nélkül nincsenek szegény gazdagok. Az előbbiek gazdagon élnek meg a jelent, adósságokba verik magukat jövőbeli jövedelmük terhére. Az utóbbiak lemondanak a jelenben elérhető fogyasztásukról, elnapolják jelenbeli jómódjukat. Elcsúsztatják a jövőbe. Példát találhatunk erre számtalant, nemcsak a nemzetek között, de saját kis környezetünkben is.

Gazdag szegény az USA, hatalmas adósságterhével - és sajnos mi, magyarok is ezt az utat járjuk. A szegény gazdagok közé sorolhatjuk Japánt, Hollandiát - fölhalmozott és külföldre telepített működő és pénztőkével a hátuk mögött.

És persze Kína.

"Amikor Kína felébred, a világ beleremeg" - a Bonaparte Napóleonnak tulajdonított jóslat kétszáz év múltán most válik be. A szédületes kínai gazdasági növekedés kevésbé a belföldi felhasználást, inkább az exportexpanziót célozza: a hazai fogyasztás, a reáljövedelmek arányos bővülése, a jólét arányos növekedése helyett hihetetlen exporttöbbletet látunk. Közel kétezer milliárd dollár hivatalos tartalékot halmozott fel Kína, amelyet nem belföldi fejlesztésekre, hanem döntő részben az USA költségvetési hiányának finanszírozására fordít mint az amerikai államkötvények egyik legnagyobb felvásárlója. Ezzel a hitellel persze saját exportpiacának is megágyaz. Korábban Japán, majd Dél-Korea tette ugyanezt.

A felvevőpiacok szűkülésével a kiviteli többletre alapozott gazdaságok vagy mély recesszióba süllyednek,

Libaröptetés

Nem kisebb feladatot vállal magára, aki az USA gazdaságát újra növekedési pályára akarja tenni, mint aki egy tömött libát próbál röptetni.

Szegő Márta | Népszabadság | 2008. szeptember 24.

vagy elkezdik növelni hazai piacukat. Ez azonban azzal - a tőke számára nemkívánatos - következménnyel jár, hogy a bérből és fizetésből élő polgárok reálbérét, reáljövedelmét kell bővíteni. Ettől nemcsak a hazai áru, de a fogyasztási import iránti kereslet is növekszik. Ettől nő az inflációs nyomás, legalábbis addig, ameddig a hazai beruházásokkal bővülő foglalkoztatás, az ezzel járó, pótlólagos kereslet és általában a reálberek és az árukínálat egymáshoz igazodása ki nem alakít egy új egyensúlyi helyzetet. Éppen ezzel függnek össze a Kína gazdaságpolitikai irányváltásával kapcsolatos félelmek.

A hazai reálberek növekedése rontja a nemzetközi versenyképességet, a tőke jövedelmezőségét, gyengíti a gazdaság tőkevonzó erejét. Ennek mérése meglehetősen körülményes és pontatlan. Erre az ún. PPP (Purchase Power Parity - vásárlóerő-paritás) lenne hivatott. A nemzeti fogyasztói kosarak összevetése tökéletlen ugyan, mégis alkalmasabb a reálberek-reálárak összehasonlítására, mint a megannyi más tényező által torzított valutaárfolyamok. Megmosolyogtató, de bevált erre a célra az ún. Big Mac-index: a hamburger - mint homogén termék - ára, illetve a megvásárlásához szükséges munkaórák száma.

A 90-es évekre a távol-keletiek után Európa vezető gazdaságai és úgy általában a világgazdaság egésze is egyoldalú függésbe került az USA fogyasztói piacától, és az USA-dollár hegemoniája megfellebbezhetetlenné vált. Az amerikai költségvetési hiány, az államadósság, a kereskedelmi mérleghiány a nemzetgazdaságokból kiszorult exporttöbblet-jövedelmek és a befektetésre váró profitok narkotikuma lett. Az amerikai fogyasztót - ha már saját jövedelme elégtelennek bizonyult - bankhitelekkel kellett kitömní, hogy a világgazdaság kerekai lendületben maradjanak. Ennek leghatékonyabb terepe a lakáspiac volt, hiszen mind a lakásépítés, mind a lakásfelszereléssel kapcsolatos beszerzések számos iparágat hoznak mozgásba. A fogyasztói kereslet tova gyűrűző hatása biztosított volt.

Adósválság lett a vége, ami a pénzintézetek válságává terebélyesedett a becsődölt hitelek, de még inkább a befektetési piacokon felfújt buborékok kidurranása miatt. És még súlyosabb következmény, globális gazdasági válság fenyeget. Az igazi kérdés ma az: életre masszírozható-e még az amerikai fogyasztói piac, vagy megkezdődik egy többpólusú világgazdasági szerkezet kiépülése?

A nemzetközi tőke mára ugyanis jőszerevével behálózta a világ minden zegzugát - másik glóbusz pedig egyelőre nincs. Az áru- és tőkeexport kényszerével megláncolt gazdasági világrendszer szűkülő spirálba került: mára már a végsőig koncentrálódtak a jövedelmek, a fogyasztás és a pénzügyi befektetések terei feltöltődtek, egymás után pukkannak ki a befektetési piacok: a tőzsdék, az ingatlanpiacok, a nyersanyagpiacok meg a hitelpiacok.

A 90-es években még némi piacbővülést hozott a kelet-európai térség (újra)belakása, de egyéb régiókban - Afrika, Dél-Amerika - az adósságproblémák és a politikai bizonytalanság miatt nincs semmi esély a gyors növekedésre. Az Európai Unió a maastrichti kritériumok vasszigorával határolta be a belső növekedést tápláló keynesi költségvetési expanziót. Japán túlnépesedett szigetén fizikai korlátai vannak a belső fogyasztás fokozásának. Kína, ha nekilát is, csak rendkívül elővigyázatosan, lassan élénkítheti a belső keresletet - hiszen a kínai reálberek felfutása, az exportárak emelkedése akár egy kisebb globális inflációs görgeteget is elindíthat.

A tőke expanziója nem csupán földrajzi értelemben ért el minden zugot, de a fogyasztó életében is:

Libaröptetés

Nem kisebb feladatot vállal magára, aki az USA gazdaságát újra növekedési pályára akarja tenni, mint aki egy tömött libát próbál röptetni.

Szegő Márta | Népszabadság | 2008. szeptember 24.

piacává tette már a szabadidőt, az egészséget, nemhogy a gyermekkort, de már a magzatit is, a testkultúrát, az érintkezést, az ismeretszerzést stb.

Egy-egy túltermelési válság mindig valamilyen új tömegfogyasztási termékcsoporthal lendült át a mélypontra. A keynesi gazdaságpolitika mögött például az automobilizmus, a háztartási gépek és a híradás-technikai termékek sorakoztak fel.

Ami viszont most tudná nagy növekedési potenciállal felruházni a világgazdaságot, az inkább rontja, mintsem javítja a tőke megtérülését: környezetvédelem, energiaipari szerkezetváltás, tudásipar, egészségügy, infrastruktúra, szociális lakás-építés, szociális foglalkoztatás stb.

Ez már a jövedelemelosztás szerkezetének az átalakítását igényli, amit a tőkés piaci mechanizmusok önszabályozása útján nem képesek végigvinni. A reálbérek növekedése leszorítaná a profitrátát, s határozottabb funkciót kapna a jövedelem állami újraelosztása. Sem Amerikától, sem más gazdasági hatalmi centrumtól nem várható el ilyen irányváltás. A fogyasztói piacok új szerkezete hosszú és válságokkal terhes vajúdas során születhet meg az előttünk álló évtizedekben. De talán - amire eddig kevés példa volt a történelemben - békében.

Szegő Márta

közgazdász
